**Είδη προτάσεων (ή κρίσεων)**

*Η διάκριση των προτάσεων σε αναλυτικές ή συνθετικές είναι σημασιολογική διότι αφορά το τι καθιστά μια πρόταση αληθή ή ψευδή.*

**Αναλυτικές** χαρακτηρίζονται οι προτάσεις των οποίων η αλήθεια ή το ψεύδος καθορίζεται αποκλειστικά και μόνο από το νόημα των όρων που τις αποτελούν.

Παραδείγματα αναλυτικών προτάσεων είναι οι *ορισμοί* («όλοι οι εργένηδες είναι ανύπαντροι άντρες»), *εννοιολογικές αλήθειες* του τύπου «δεν μπορεί κάτι να είναι ταυτόχρονα κυκλικό και τετράγωνο», και προτάσεις που είναι αληθείς (ή ψευδείς) λόγω της *λογικής μορφής* τους («είτε βρέχει είτε δεν βρέχει», η αλήθεια της πρότασης καθορίζεται από το νόημα των λογικών συνδέσμων που χρησιμοποιούνται για τη διατύπωσή της).
Η άρνηση μιας αναλυτικής πρότασης οδηγεί πάντα σε αντίφαση (αλλά και αντιστρόφως, η άρνηση μιας αντίφασης οδηγεί πάντα σε αναλυτική πρόταση).

**Συνθετικές** χαρακτηρίζονται οι προτάσεις των οποίων η αλήθεια ή το ψεύδος ***δεν*** καθορίζεται αποκλειστικά και μόνο από το νόημα των όρων που τις αποτελούν (ή, με άλλα λόγια, κάθε πρόταση που δεν είναι αναλυτική είναι συνθετική).

Παραδείγματα συνθετικών προτάσεων είναι: «όλοι οι εργένηδες είναι φορολογούμενοι πολίτες», «το χιόνι είναι άσπρο», «ο χαλκός είναι καλός αγωγός του ηλεκτρισμού» κ.λπ.
Η άρνηση μιας συνθετικής πρότασης δεν οδηγεί σε αντίφαση. Το πληροφορι(α)κό περιεχόμενο κάθε συνθετικής πρότασης δεν εξαντλείται στο νόημα των όρων της. Κατά συνέπεια οι συνθετικές προτάσεις διευρύνουν τη γνώση.

*Η διάκριση των προτάσεων σε a priori και a posteriori είναι γνωσιολογική διότι αναφέρεται σε δύο διαφορετικούς τρόπους απόκτησης γνώσης.*

Ο όρος ***a priori*** χαρακτηρίζει ό,τι μπορεί να γίνει γνωστό ανεξάρτητα από την εμπειρία.
(Οι προτάσεις «1+1=2» και «δεν μπορεί κανείς να είναι γονιός του εαυτού του» θεωρούνται *a priori* διότι γνωρίζουμε ότι είναι αληθείς 'ανεξάρτητα από την εμπειρία', υπό την έννοια ότι δεν χρειάζεται να προβούμε σε παρατηρήσεις ή να πραγματοποιήσουμε πειράματα προκειμένου να τις γνωρίσουμε ή να δικαιολογήσουμε την πεποίθησή μας στην αλήθειά τους.)

Ο όρος ***a posteriori*** χαρακτηρίζει ό,τι μπορεί να γίνει γνωστό μόνο μέσω της εμπειρίας.
(Παραδείγματα προτάσεων *a posteriori*: «το χιόνι είναι άσπρο», «οι πλανήτες του ηλιακού μας συστήματος είναι οκτώ» κ.λπ.)

Κάθε γνώσιμη (knowable) πρόταση είναι είτε αναλυτική είτε συνθετική και είτε *a priori* είτε *a posteriori*. Επομένως, υπάρχουν τέσσερεις δυνατοί συνδυασμοί προτάσεων (ή κρίσεων):

| | Αναλυτική | Συνθετική |
|---|---|---|
| *A priori* | 1 | 2 |
| *A posteriori* | 3 | 4 |

(1) αναλυτικές *a priori*, (2) συνθετικές *a priori*, (3) αναλυτικές *a posteriori* και (4) συνθετικές *a posteriori*.

Οι ορθολογιστές (ή ρασιοναλιστές) και οι εμπειριστές συμφωνούν ότι υπάρχουν παραδείγματα προτάσεων των κατηγοριών (1) και (4). Συμφωνούν επίσης ότι δεν υπάρχουν παραδείγματα της κατηγορίας (3) και ότι όλες οι αναλυτικές προτάσεις είναι *a priori* και αληθείς όποια κι αν είναι η κατάσταση του φυσικού κόσμου (με άλλα λόγια, η αλήθειά τους είναι αναγκαία και όχι ενδεχομενική). Ορθολογιστές και εμπειριστές διαφωνούν για το αν υπάρχουν προτάσεις της κατηγορίας (2), δηλαδή συνθετικές *a priori*. Οι ορθολογιστές υποστηρίζουν ότι υπάρχουν, διότι μπορούμε να γνωρίσουμε, όπως λένε, προτάσεις οι οποίες αφορούν στοιχεία μιας μη-γλωσσικής και μη-εμπειρικής πραγματικότητας (π.χ. οντότητες όπως ο Θεός). Οι εμπειριστές υποστηρίζουν ότι δεν υπάρχουν, διότι δεν μπορούν να δεχτούν ότι μπορούμε να γνωρίσουμε στοιχεία μιας μη-γλωσσικής πραγματικότητας ανεξάρτητα από την εμπειρία.

**Ο Καντ και οι εξελίξεις στα μαθηματικά και τη φυσική.**
Η θέση του Καντ ταυτίζεται με αυτή των ορθολογιστών, δηλαδή ότι υπάρχουν συνθετικές *a priori* προτάσεις. Θέτει όμως τον ακόλουθο περιορισμό που οι ορθολογιστές απορρίπτουν και που αντανακλά το εμπειριστικό στοιχείο της θέσης του: αν και οι συνθετικές *a priori* προτάσεις δεν στηρίζονται στην εμπειρία, εφαρμόζονται ή αναφέρονται μόνο σε αντικείμενα της δυνατής εμπειρίας. Συνιστούν προτάσεις για τις οποίες γνωρίζουμε ότι είναι *a priori* αληθείς και παρόλα αυτά είναι αληθείς σε σχέση με τον κόσμο της εμπειρίας.

[Για παράδειγμα, η ***αρχή της αιτιότητας*** «κάθε γεγονός έχει μια αιτία» αποτελεί συνθετική *a priori* πρόταση και σύμφωνα με τον Καντ συνιστά συνθήκη για τη δυνατότητα κάθε εμπειρίας· αν και η εν λόγω αρχή παρέχεται στην εμπειρία από τον νου (*a priori*), δεν μπορούμε να γνωρίζουμε *a priori* την αιτία ενός συγκεκριμένου γεγονότος. Αυτή αποτελεί μέρος τού περιεχομένου της εμπειρίας και η γνώση της αποκτάται μέσω της εμπειρικής έρευνας.]

Για τον Καντ, οι βασικές αρχές της επιστήμης και τα μαθηματικά (η αριθμητική και η γεωμετρία) διατυπώνονται σε προτάσεις συνθετικές *a priori*.
Οι εξελίξεις όμως στα μαθηματικά με την εμφάνιση κυρίως των μη-ευκλείδειων γεωμετριών τον 19$^{ο}$ αιώνα, καθώς και οι εξελίξεις στη φυσική τον 20$^{ο}$ αιώνα, υπέδειξαν ότι οι προτάσεις τους είναι εμπειρικές.
Σύμφωνα με τον Καντ, ο χώρος ως μορφή εξωτερικής αίσθησης μάς εφοδιάζει με τη γνώση ότι ο χώρος είναι ευκλείδειος, δηλαδή ότι συμμορφώνεται με την ευκλείδεια γεωμετρία. Η δημιουργία των μη-ευκλείδειων γεωμετριών έδειξε ότι η γεωμετρία δεν αποτελεί έκφραση της καθαρής εποπτείας αλλά λογική

κατασκευή. Όχι μόνο ο χώρος, αλλά και ο χρόνος, στο πλαίσιο της ειδικής θεωρίας της σχετικότητας, έχασε τον απόλυτο χαρακτήρα που του απέδιδε η νευτώνεια φυσική. Επίσης, ενώ οι φυσικοί επιστήμονες, αναζητώντας τα αίτια γεγονότων στο μικροσκοπικό επίπεδο, αποδέχονται την καντιανή αρχή της αιτιότητας «κάθε γεγονός έχει μια αιτία», ο πιθανοκρατικός χαρακτήρας της κβαντικής μηχανικής φαίνεται –εκ πρώτης όψεως τουλάχιστον– να συγκρούεται με αυτή.

Βιβλιογραφία

1. Παγωνδιώτης, Κ., (2013). «Η φιλοσοφική κληρονομία: Η καντιανή θεώρηση», σελ. 93-117, *Φιλοσοφία και επιστήμες στον εικοστό αιώνα*.
2. Dicker, G., (2004). *Kant's theory of knowledge, An analytical introduction*, Oxford: Oxford University Press.